

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІННОВАТИКИ І ТРАДИЦІЙ У ПРОФТЕХОСВІТІ УКРАЇНИ

Андрій Селецький,
кандидат історичних наук,
завідувач лабораторії професійного навчання на виробництві,
Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Київ

«І чужого навчайтесь, й свого не цурайтесь...»
Т.Г.Шевченко

Події і явища останніх десятиліть минулого і особливо початку ХХІ століття засвідчили про вступ людства у принципово новий етап свого розвитку. Характер, напрямок, головні тенденції і ознаки цього етапу, обумовлюючи зміни життя людей, виокремили освіту у якості чи не найголовнішого інструменту розвитку соціально-економічного буття цілого світу. Освіта і навчання перетворилися у динамічну систему впливу на всі сфери життєдіяльності людей: науково-технічний прогрес, духовний стан і культурне середовище суспільства, якість життя населення.

Період світових суспільно-економічних зламів і трансформацій не міг не призвести до зростання загальноцивілізаційних тенденцій, які все більше впливають на всі сфери життя і діяльності людства. У більшості провідних держав світу економічний розвиток, обумовлений ринковими відносинами, відбувається під впливом глобалізації суспільного розвитку, переходу від постіндустріальних до науково-інформаційних технологій, модернізації економічного, культурного та соціального життя, зміни масштабів і структури світової економіки, стрімкого розвитку ринку праці, зміни у міжнародних стандартах і геополітичних характеристиках сучасного виробництва, посилення трудової мобільності безпосередніх виробників. Тому професійне навчання, підготовка робітничих кадрів опинилися в самому епіцентрі проблем впорядкування нової світової системи.

Разом з системою відносин потребувала змін і почала змінюватися освіта, суттєвих перетворень зазнала система професійного навчання кваліфікованих робітників в усіх її національних різновидах, формах і проявах. Зараз необхідність і неминучість трансформаційних змін професійно-технічної освіти в нашій країні розглядається як філософська, соціально-економічна і педагогічна проблема. Причому неперервна професійна освіта, фахова підготовка людини впродовж усього життя всебічно аналізується як світова тенденція, провідними вченими України висвітлюються і пропонуються до експериментальної перевірки та впровадження національні концепції її розвитку та можливі шляхи реалізації у контексті європейської інтеграції сучасного освітнього процесу. За цих обставин осмислення і реконструкція історико-педагогічного процесу, пізнання його закономірностей набуває все більшої ваги у подальшому розвитку педагогічної науки і практики, особливо під час трансформаційних змін. У нинішніх умовах, коли традиційна дослідницька парадигма переживає глибоку кризу, виникає необхідність розгляду історії педагогіки, розвитку системи професійної освіти і навчання в більш широких соціальних і антропологічних контекстах, повернення уваги до історичних коренів тих багатоаспектних процесів, які відбуваються в сучасному освітньому просторі України.

Україна – європейська держава, що прагне стати членом ЄС, поступове входження в європейський освітній простір зі спільними принципами, цілями та людськими цінностями відповідає змісту завдань щодо її власних економічних прагнень і соціальних орієнтирів. Національною доктриною розвитку освіти в Україні визначено стратегічні завдання випереджальної інноваційної розбудови вітчизняної системи освіти як основи розвитку особистості, суспільства і держави.

Потреби інтеграції України в світовий економічний простір зумовлюють необхідність ретельного, системного, об'єктивного вивчення й осмислення міжнародного досвіду розвитку професійної освіти і навчання,

його зіставлення з вітчизняним, відшукування шляхів запровадження кращих педагогічних надбань людства в практику української освіти, прогнозування можливих тенденцій розвитку вітчизняної та світової освітніх систем.

Останнім часом співробітництво в галузі освіти і навчання в Європі стало відігравати вирішальну роль у формуванні майбутнього європейського суспільства, зазначається у Декларації Європейської Комісії та міністрів освіти європейських країн з розвитку співробітництва в галузі професійної освіти і навчання в Європі, прийнятій на засіданні 29-30 листопада 2002 року в Копенгагені.

Стратегія освіти протягом усього життя і мобільності на ринку праці має величезне значення для підвищення можливостей працевлаштування, формування активної громадянської позиції, зміцнення соціальних зв'язків і розвитку особистості. Розвиток Європи як суспільства, заснованого на знаннях, забезпечення відкритості європейського ринку праці для всіх громадян висувається як важливе завдання, що стоїть перед системами професійної освіти і навчання в Європі, а також перед усіма зацікавленими у цьому сторонами. Не менш важливим завданням є необхідність постійної адаптації цих систем до інновацій та швидкоплинних потреб суспільства [1, с.6], підкреслюється у документі.

Разом з тим завдання реінтеграції у світове культурно-освітнє середовище вимагають збереження і розвитку кращих надбань і традицій української професійної школи, врахування уроків і висновків попередніх систем підготовки робітників.

Сучасна система освіти, особливо професійної, за визначенням В.Кременя, як ніколи раніше, спонукає до глибокого осмислення суті і характеру двох невід'ємних, взаємопов'язаних складових – традицій та інновацій. І кожна з них повинна бути представлена в освіті майбутнього. Адже як важко уявити ефективну освітню діяльність без використання кращого із педагогічної спадщини, так і неможливо мати сучасну освіту без нового, що диктує час і вимагає життя. Особливо, якщо це час змін і новацій.

Тому інноваційність в освіті, яку ми сповідуємо, не заперечує, а навпаки передбачає активне використання кращого досвіду, якого так багато в минулому і є в сьогодні. Та й інноваційне з часом переходить у розряд традиційного. В цьому діалектики життя і необмежені можливості вдосконалення освіти.

Не освоївши традиційне, суті зроблених відкриттів, продовжує він, людина не може удосконалюватися в своїй професії, яка відповідає її нахилам і задаткам. Питання полягає у співвідношенні традиційного та інноваційного, у місці й функціях професійних чинників у освіті [2, с.6].

Сьогодні важливо вирішити, що треба зберегти і розвивати в системі профтехосвіти. Реалії часу переконують: необхідно зберегти доступність, фундаментальність, варіативність і практичну орієнтованість; розвинути динамізм можливостей навчальних закладів у випереджувальній підготовці фахівців, зорієнтованих на потребу ринку праці; підвищувати роль професійних ліцеїв як багаторівневих, багатофункціональних установ, що забезпечують більш високу і гнучку підготовку кваліфікованих робітників, перепідготовку, підвищення кваліфікації. Потрібно урізноманітнити освітньо-професійні послуги, щоб задовольнити будь-які запити різних категорій населення.

Необхідні державний моніторинг, інформаційна політика щодо вивчення та пропаганди професійних освітніх потреб населення в галузі виробництва і послуг. Така інформація об'єктивно потрібна для узгодження інтересів особистості й ринку праці і має на меті створення умов для подальшої самореалізації фахівцями свого потенціалу і професійного зростання.

Поряд з професійною підготовкою кваліфікованих фахівців система профтехосвіти як і раніше повинна виконувати важливу соціальну функцію. Мається на увазі створення умов для навчання і оволодіння професією дітей-сиріт, напівсиріт, дітей з малозабезпечених сімей, а також дітей, які

потребують особливої уваги. Часто для них саме училище стає рідним домом, звідки вони йдуть у велике життя.

Потребують розширення функції і поле діяльності професійного навчання. Структурно це мають бути не лише професійні навчальні заклади, підпорядковані МОН України, а й заклади недержавних форм власності, що здійснюють професійну підготовку громадян. Особливої ваги і надалі набуватиме професійне навчання кваліфікованих робітників на виробництві, підвищення кваліфікації та перенавчання незайнятого населення, має посилитися увага до професійного навчання дітей і дорослих з особливими потребами.

Після набуття Україною політико-економічної незалежності та вибору демократичного шляху розвитку розпочався нелегкий і тривалий пошук власних шляхів розбудови системи професійної підготовки кваліфікованих робітничих кадрів. Слід зазначити, що цій проблемі впродовж останніх років приділялася певна увага. Проте попередні спроби реформування не мали успіху тому, що пропоновані реформи не мали системного характеру, а їх сутність зводилася до намагань або лише осучаснити колишню модель, або ж перенести на український ґрунт окремі елементи зарубіжних систем. Цілком зрозуміло, що як перший, так і другий варіанти не могли бути прийнятними. Перший тому, що стара система підготовки робітників у новому соціально-економічному вимірі часу не могла залишатись без істотних змін. Другий тому, що всі зарубіжні моделі зорієнтовані на функціонування в специфічних економічних умовах інших країн і не відповідають тим умовам, що склалися в пострадянській Україні.

Стрімкий розвиток інноваційних технологій обумовлено необхідністю достатньої кількості висококваліфікованих працівників і сучасної системи їх підготовки. Тому система освітніх послуг, а зокрема система професійної підготовки кваліфікованих робітничих кадрів, стає важливим фактором формування та розвитку економічного потенціалу держави.

В умовах сучасного ринку праці все більше проявляється зв'язок між рівнем освіти, кваліфікацією виробничого потенціалу та рівнем соціально-економічних трансформацій. Сьогодні, коли нові технології все більше набувають комплексного характеру, динамічно оновлюється обладнання, для швидкої підготовки сучасних кваліфікованих робітників необхідні високоосвічені кадри. Високий рівень освіти працівників підвищує загальний рівень культури виробництва, робить виробничий процес ефективнішим, зменшує рівень безробіття. Реалії сучасного стану професійної підготовки в Україні пов'язані із зменшенням кількості професійно-технічних навчальних закладів, падінням наборів на навчання та іншими негативними для галузі факторами. За цих умов у важливу ланку відтворення і приросту висококваліфікованих працівників все більше перетворюється професійне навчання на виробництві, яке і надалі буде мати вирішальний соціально-економічний вплив на державну стратегію розвитку ПТО в Україні.

Отже, входження системи професійного навчання у нові соціально-економічні умови потребує вирішення багатьох проблем. Завдання якісної трансформації професійно-технічної освіти, здійснення економічного прориву в нашій державі залежить від (1) всебічного наукового аналізу стану професійної освіти і навчання в Україні; (2) неупередженого та зваженого використання досвіду функціонування систем професійної освіти і навчання в країнах з ринковою економікою, (3) врахування кращого національного досвіду, власних традицій та історико-педагогічних надбань у галузі розбудови і розвитку системи професійної підготовки кваліфікованих робітничих кадрів в Україні.

Література

1. Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training

[Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ec.europa.eu/education/pdf/doc125_en.pdf.

2. Кремінъ В.Г. Вступне слово / Профтехосіта України: ХХ століття: Енциклопедичне видання / за ред. Н.Г. Ничкало. - К.: Видавництво «АртЕк», 2004 – 876 с.